

Η Συμμετοχική Δημοκρατία σε εθνικό επίπεδο

Χριστίνα Μ. Ακριβοπούλου

**Επίκουρη Καθηγήτρια Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου
Θεσμοί και πολιτικές προστασίας δικαιωμάτων του ανθρώπου**

Ένα νέο κεφάλαιο πρέπει να γραφτεί για τη φιλελεύθερη δημοκρατία σε εθνικό επίπεδο, κρίσιμο για την ίδια την επιβίωσή της παγκοσμίως ως πολιτεύματος, αυτό της επαύξησης των θεσμών συμμετοχικής δημοκρατίας. Η αξία της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας και η ιστορική, παγκόσμια συμβολή της στην πρόοδο και την ευημερία των σύγχρονων εθνικών κοινωνιών είναι αδιαπραγμάτευτη. Ωστόσο, αναντίρρητη είναι και η σημερινή κρίση αντιπροσώπευσης, στην Ελλάδα και διεθνώς, που εστιάζεται σε μια γενικευμένη απώλεια εμπιστοσύνης των πολιτών προς τους κύριους θεσμούς της, τη Βουλή, την Κυβέρνηση, τη Δικαστική εξουσία αλλά και τα ΜΜΕ.

Η κρίση της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας σε εθνικό και διεθνές επίπεδο είναι πολυμέτωπη, ενώ εκδηλώνεται μέσα από ένα ευρύ φάσμα πολιτικών και κοινωνικών φαινομένων. Πολιτικά, αποτυπώνεται ως πολιτική αποχή, πολιτική απάθεια, ενώ οδηγεί σε κομματικό κατακερματισμό, πολιτική πόλωση και άνοδο των πολιτικών άκρων (ακροδεξιά- ακροαριστερά). Η απομάκρυνση των πολιτών από το πολιτικό κέντρο έχει και βαριές κοινωνικές συνέπειες, όπως ο λαϊκισμός, η εμφάνιση της δημόσιας και κοινωνικής βίας (χαμηλής αλλά και μεγάλης έντασης), η άνοδος της παραπληροφόρησης (fake news), η κοινωνική αποξένωση, ο κοινωνικός ρατσισμός, η μισαλλοδοξία και η ξενοφοβία. Η κρίση αυτή ωθεί και σε αύξηση του κυβερνητικού αυταρχισμού.

Η ανάγκη μετασχηματισμού της παραδοσιακής αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας διεθνώς και στην Ελλάδα ήταν εμφανής κατά την αλλαγή της χιλιετίας, αν και δεν την πήραμε ποτέ στα σοβαρά. Το δημοφιλέστερο αφήγημα που συνδέει την κρίση των εθνικών δημοκρατικών πολιτευμάτων με την οικονομική κρίση, δεν αποτυπώνει παρά ένα μικρό κομμάτι της πραγματικότητας που οι πολίτες βιώνουν. Η οικονομική κρίση σαφώς έχει επιδράσει αρνητικά στην κοινωνική ευημερία αλλά θα ήταν λάθος να μην εστιάσουμε στα εγγενή προβλήματα των εθνικών δημοκρατικών θεσμών, τη διαφθορά, τη διαπλοκή, την προσωποκεντρική και πελατειακή πολιτική που έχουν απομακρύνει τους πολίτες. Είναι φανερά στην περίπτωση της Ελλάδας και ο κανόνας διεθνώς. Φανερό είναι κυρίως η αδυναμία των κουρασμένων και διαβρωμένων θεσμών να εντάξουν τους νέους πολίτες και τους νέους ψηφοφόρους στην πολιτική. Η παλιοί ψηφοφόροι απομακρύνονται από την πολιτική και οι νέοι αποφεύγουν να πολιτικοποιηθούν. Για τους νέους ψηφοφόρους, απουσιάζει το κίνητρο που θα τους ωθήσει να ανακαταλάβουν τον πολιτικό, δημοκρατικό δημόσιο χώρο που έχει δυστυχώς παραδοθεί στα πολιτικά άκρα, ούτως ώστε να ενταχθούν στον πολιτικό δημόσιο διάλογο και στην πολιτική ζωή.

Για τους παλιούς ψηφοφόρους έχει καταστραφεί η αξιοπιστία του πολιτικού συστήματος ‘ως έχει’. Και οι δυο έχουν το ίδιο κοινό, αναζητούν κάτι νέο.

Η συμμετοχική δημοκρατία μπορεί να είναι όχι μόνον ένα όχημα αλλά πιθανώς και η αναγκαία απάντηση για την αναζωογόνηση της εθνικής αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας, στην Ελλάδα και διεθνώς, με έμφαση στην ένταξη των νέων ψηφοφόρων, των ευάλωτων πολιτών και των κοινωνικών μειοψηφιών και την διασφάλιση της πολιτικής συμμετοχής τους. Η συμμετοχική δημοκρατία δεν είναι άμεση δημοκρατία με την έννοια της αθηναϊκής δημοκρατίας, ούτε απειλεί να αντικαταστήσει την αντιπροσωπευτική δημοκρατία, έχει όμως τη δυνατότητα να την συμπληρώσει, να ενισχύσει την ποιότητά της και να ενδυναμώσει την πολιτική και κοινωνική συνοχή των εθνικών κοινωνιών. Η συμμετοχική δημοκρατία στοχεύει στην διαμόρφωση θεσμών και διαδικασιών ενεργής και άμεσης -όπου είναι- δυνατόν συμμετοχής των πολιτών στη λήψη πολιτικών αποφάσεων. Στοχεύει στην ανάπτυξη οργανωμένων συλλογικών δράσεων, προερχόμενων από την κοινωνία των πολιτών (κινήματα, ΜΚΟ κ.λπ.), με στόχο την ενίσχυση της πολιτικής και νομοθετικής διαδικασίας (π.χ. δημοψηφίσματα και ιδίως δημοψηφίσματα λαϊκής νομοθετικής πρωτοβουλίας) ή τη χάραξη και διαμόρφωση δημόσιων πολιτικών. Η επιτυχημένη εφαρμογή της συμμετοχικής δημοκρατίας στην πράξη θεμελιώνεται στο τρίπτυχο: συνεχής διαβούλευση αντιπροσωπευτικών θεσμών και κοινωνίας των πολιτών, διαφανείς διαδικασίες, δημόσια και πολιτική λογοδοσία.

Η συμμετοχική δημοκρατία στην εποχή μας, με εργαλείο την τεχνολογία, έχει τη δυνατότητα να υπερκεράσει την «απόσταση» μεταξύ πολιτών και αντιπροσωπευτικών θεσμών, ιδίως της Βουλής, και να ενισχύσει την εγγύτητα των πολιτών με την πολιτική, καθώς και την εμπλοκή τους σε σύγχρονα πολιτικά και κοινωνικά ζητήματα. Η συμμετοχική δημοκρατία μπορεί να λειτουργήσει έτσι ως μια γέφυρα μεταξύ πολιτών, πολιτικής και θεσμών, ενισχύοντας την πολιτική συμμετοχή τους και αναζωογονώντας το πολιτικό τους ενδιαφέρον. Τα ψηφιακά εργαλεία που μπορεί να χρησιμοποιήσει η συμμετοχική δημοκρατία, μπορούν να εκτείνονται από πλατφόρμες διαβούλευσης, ηλεκτρονικές ψηφοφορίες (polls) ακόμη και σε εκλογικές διαδικασίες ή δημοψηφίσματα (εθνικά ή τοπικά), αξιολογήσεις δημόσιων πολιτικών, ενίσχυση της πολιτικής παιδείας των πολιτών, μέσα από τη δημιουργία διαδραστικών sites ή τη συζήτηση και επικοινωνία μεταξύ πολιτών και εξειδικευμένων σε κοινωνικά και πολιτικά ζητήματα *chatbots*, που θα διδάσκουν, θα ενημερώνουν και θα συζητούν μαζί τους ζητήματα πολιτικής και κοινωνικής σημασίας. Αν διασφαλιστεί η ηθική, αντικειμενική, χωρίς προκαταλήψεις και διακρίσεις χρήση τους, τα ψηφιακά εργαλεία μπορούν να αποτελέσουν ένα ουσιαστικό μέσο διαφάνειας, ίσης πρόσβασης και συμμετοχής ιδίως των νέων ψηφοφόρων στις διαδικασίες λήψης πολιτικών αποφάσεων και διαμόρφωσης πολιτικών. Ιδίως μπορούν να εγγυηθούν την ισότιμη πρόσβαση στην πολιτική ζωή και τις διαδικασίες πολιτικής διαβούλευσης, ‘αποκλεισμένων’ κατηγοριών ή κοινωνικών ομάδων, ανάπηρους, LGTBQ+ αλλά και ομάδων που δεν διαθέτουν την ιδιότητα του πολίτη αλλά κατοίκου, μόνιμου ή προσωρινού ή διαμένοντα σε ένα εθνικό κράτος, όπως οι πρόσφυγες και οι μετανάστες.

Ωστόσο, η συμμετοχική δημοκρατία δεν είναι δυνατόν και να ταυτίζεται με τα ψηφιακά μέσα. Η σημασία τους είναι δυνατόν να αποτελέσει την αιχμή του δόρατος αλλά θα ήταν σφάλμα να περιοριστεί σε αυτά. Η ανάπτυξη της συμμετοχικής δημοκρατίας προϋποθέτει την ενεργοποίηση της κοινωνίας των πολιτών μέσα από την προώθηση και ‘φυσικών’, ‘δια ζώσης’ διαδικασιών δημοκρατικής συμμετοχής και διαβούλευσης, καθώς και ‘δημοκρατικής εκπαίδευσης’. Οι τοπικές κοινωνίες θα μπορούσαν, σε ένα πρώτο επίπεδο να αποτελέσουν το επίκεντρο συμμετοχικών θεσμών και διαδικασιών (όπως τα Συμβούλια της Γειτονιάς στο Δήμο της Ρόδου), να διευκολύνουν την διενέργεια τοπικών δημοψηφισμάτων που προβλέπονται στο άρθρο 134 Ν. 4555/2018. Σε εθνικό επίπεδο μεγάλη σημασία θα είχε η ανάπτυξη κοινωνικών δικτύων και η ανάδειξη ζητημάτων μεγάλης κοινωνικής εμβέλειας, όπως η κλιματική αλλαγή, η υγεία, η εκπαίδευση, η αντιμετώπιση της φτώχειας, η ενίσχυση της εργασίας, η προστασία της διαφορετικότητας και των ευάλωτων ομάδων.